

Zatrzymanie osoby

Wybrane zagadnienia

asp. Paweł Tobaczyk
Zakład Służby Prewencyjnej

Zatrzymanie osoby

Wybrane zagadnienia

Katowice 2013

Redakcja:
mł. insp. Dariusz Walczak

Redakcja techniczna i korekta:
Paweł Mięsiak

© Szkoła Policji w Katowicach, Katowice 2013. Pewne prawa zastrzeżone.

Niniejsza publikacja w całości stanowi materiał dydaktyczny Szkoły Policji w Katowicach.
Publikacja dostępna jest na licencji:
Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych
3.0 Polska (CC-BY-NC-ND) 3.0. Polska.

Postanowienia licencji są dostępne pod adresem:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/legalcode>

Spis treści

Wstęp	5
1. Ogólna charakterystyka instytucji zatrzymania osoby	7
2. Zatrzymanie osoby na podstawie art. 244 k.p.k.	9
3. Zatrzymanie sprawcy przemocy w rodzinie (art. 244 § 1a i 1b k.p.k.).....	11
4. Zatrzymanie osoby na podstawie art. 247 k.p.k.	14
5. Ujęcie a zatrzymanie osoby	16
6. Zatrzymanie osoby w związku z popełnieniem wykroczenia (art. 45. § 1 k.p.s.w.).....	18
7. Postępowanie przyspieszone (art. 90 § 1. k.p.s.w.)	20
Bibliografia.....	22

Policjanci w czasie służby znajdują się na co dzień w bezpośrednich relacjach z różnymi osobami, wobec których winni wyzbycić się uprzedzeń. Czynności przewidziane prawem powinni realizować tak, aby bez względu na kolor skóry, wiek i wiarę pamiętać o akceptacji i tolerancji. Zewnętrznym tego przejawem ma być respektowanie praw i wolności drugiego człowieka oraz poszanowanie zasad etyki zawodowej. Ponadto nie możemy zapominać, że już Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku gwarantuje:

Art. 41. 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

2. Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.

3. Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.

4. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny.

5. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Zatrzymanie osoby jest uprawnieniem policji ingerującym w konstytucyjne prawo do wolności, w związku z czym musi być oparte na zasadzie praworządności, jak również prawach człowieka jako najwyższym dobru, a także na podstawowej zasadzie misji, do której my jako funkcjonariusze publiczni zostaliśmy powołani – czyli: „Służyć i chronić”.

Można zatem przytoczyć zapis z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej który mówi:

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Główną cechą wolności jest nietykalność osobista jednostki. Nikt zatem nie może być pozbawiony wolności ani też ograniczony w jej korzystaniu inaczej niż na warunkach określonych w ustawie. To właśnie ustawa winna określać kto, kiedy i z jakich powodów oraz na jakiej podstawie ma prawo ograniczać wolność osobistą jednostki. Ograniczenie tego rodzaju musi mieć istotne społeczne podstawy. Chodzi o to, aby w tej dziedzinie nie było dowolności, aby przypadki stosowania naruszenia wolności były określone nie przez organy władzy wykonawczej, które działają w tym zakresie, ale wyłącznie przez władzę ustawodawczą w drodze ustawy.

Niniejszy skrypt ma zatem przybliżyć tę tematykę oraz zapoznać z przepisami prawnymi dotyczącymi tego uprawnienia.

Rozdział 1.

Ogólna charakterystyka instytucji zatrzymania osoby

Zatrzymanie osoby jest formą przymusu polegającą na krótkotrwałym pozbawieniu wolności określonej osoby. W wolnym tłumaczeniu mamy do czynienia z ograniczeniem wolności osobistej człowieka, a w szczególności wolności fizycznej, czyli przenoszenia się z miejsca na miejsce, poprzez rozporządzenie sobą i podejmowanie innych czynności, np. porozumiewania się z innymi osobami.

Dlatego funkcjonariusz policji, niezależnie od komórki w jakiej pełni służbę, zobowiązany jest do znajomości prawnej tematu zatrzymania osoby poprzez sposoby przeprowadzania tej czynności.

Biorąc pod uwagę cel zatrzymania, można je podzielić na:

Celem **zatrzymania procesowego** osoby jest zapewnienie prawidłowego toku postępowania karnego przez co należy rozumieć niedopuszczenie do sytuacji, kiedy osoba, wobec której toczy się postępowanie, ukrywa się przed organami ścigania. Może przez to wpływać na zeznania świadków, a więc zacierać ślady przestępstwa, co może znacząco wpłynąć na rozpoznanie sprawy, a w efekcie końcowym na ukaranie sprawcy przestępstwa.

Celem **zatrzymań pozaprocessowych** osoby jest:

- a) ochrona porządku i bezpieczeństwa publicznego – **zatrzymanie porządkowe (prewencyjne)**;

- b) doprowadzenie do aresztu śledczego lub zakładu karnego osób, które w wyznaczonym terminie nie powróciły z przepustki – **zatrzymanie penitencjarne**;
- c) doprowadzenie osoby do dyspozycji określonego organu – **zatrzymanie administracyjne**.

Zatrzymanie prewencyjne dokonywane jest przez policję na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji. Przesłanką faktyczną będzie sytuacja, w której osoba zatrzymana stwarzać będzie w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia. Taką sytuacją może być posiadanie w miejscu publicznym siekiery w obecności innych osób i groźba natychmiastowego jej użycia, co stwarza w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia. Pamiętać należy, że ten rodzaj zatrzymania osoby może być zastosowany tylko wówczas, gdy inne środki okazały się bezcelowe lub nieskuteczne czyli np. niewykonanie polecenia odłożenia siekiery wydanego przez policjanta.

Zatrzymanie penitencjarne dokonywane jest na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 2a ustawy o Policji. Może być dokonane wobec osób pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego. W tym przypadku osobie zatrzymanej nie przysługuje zażalenie do sądu, jak również nie poucza się jej o prawach, jakie przysługują osobie zatrzymanej z przyczyn procesowych. Na ogólnych zasadach może natomiast składać zażalenie do właściwego miejscowo prokuratora na sposób zatrzymania oraz ma prawo do badania lekarskiego.

Zatrzymanie administracyjne polega na tym, że jest ono dokonywane w celu doprowadzenia osoby do dyspozycji określonego organu. Podstawą prawną jest przepis ustawy szczególnej.

Rozdział 2.

Zatrzymanie osoby na podstawie art. 244 k.p.k.

Art. 244 § 1. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości, albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.

§ 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

§ 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi (...).

Prawo zatrzymania osoby podejrzanej przysługuje nie tylko policji (art. 244 k.p.k.), ale także organom Straży Granicznej oraz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (art. 312 pkt 1 k.p.k.), Żandarmerii Wojskowej w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych (art. 663 k.p.k.) i w takim samym zakresie przełożonemu wojskowemu i wojskowym organom porządkowym (art. 664), a ponadto ustawa Kodeks postępowania karnego przewiduje możliwość powierzenia uprawnień policji innym organom przez szczególne przepisy rangi ustawowej (art. 312 pkt 2 k.p.k.).

Zatrzymanie może dotyczyć osoby, a więc nie chodzi tu o podejrzanego, czyli osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów (zob. art. 313 § 1 k.p.k) albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 k.p.k.).

Osobą podejrzaną jest ta, co do której istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo. Porównanie określeń, jakimi posłużył się ustawodawca w innych przepisach, tj.: *zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa* (art. 303 k.p.k), *dane uzasadniające dostatecznie podejrzenie* (art. 313 § 1 k.p.k), *dowody wskazujące na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo* (art. 249 § 1 k.p.k), prowadzić musi do wniosku, że przypuszczenie, o którym mowa w art. 244 § 1, to przekonanie oparte na konkretnych dowodach – co prawda nie takich, które świadczą o pewności tego, że dana osoba popełniła przestępstwo (w każdym razie nie musi być to duże prawdopodobieństwo, graniczące z pewnością), ale nie jest to też przypuszczenie mające oparcie tylko w intuicji. To przypuszczenie dotyczy nie tylko faktu popełnienia przestępstwa, ale także, co oczywiste, osoby sprawcy.

Obawa ucieczki to stwierdzenie przez funkcjonariusza policji okoliczności dotyczących konkretnych elementów zachowania osoby mającej być zatrzymaną, które zaświadczą, że wobec popełnienia przestępstwa zamierza ona oddalić się, z reguły w sposób gwałtowny, w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej.

Obawa zatarcia śladów przestępstwa to konkretne elementy zachowania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa, które wskazują na to, że zamierza ona usunąć albo zniekształcić te zmiany w świecie zewnętrznym, które powstały po popełnieniu czynu oraz świadczą o popełnieniu przestępstwa, a także o jego sprawcy. Będą to wszelkie zachowania podejmowane w celu, aby uniemożliwić albo utrudnić ustalenie faktu popełnienia przestępstwa, okoliczności jego popełnienia lub sprawcy tego przestępstwa, z tym jednak ograniczeniem, że dotyczą one materialnych śladów przestępstwa, natomiast osobno rozpatrywane są możliwości ukrycia się i/lub brak możliwości ustalenia tożsamości sprawcy.

Rozdział 3.

Zatrzymanie sprawcy przemocy w rodzinie (art. 244 § 1a i 1b k.p.k.)

Przepisy § 1a oraz § 1b ustawy Kodeks postępowania karnego zostały dodane w art. 244 z mocy art. 6 pkt 1 ustawy z 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 125, poz. 842). Jednocześnie z mocy art. 6 pkt 2 tej ustawy dodany został nowy art. 275a. W ten sposób został rozszerzony zakres zatrzymania porządkowego i procesowego, a także wprowadzony nowy środek zapobiegawczy, związane jednocześnie ze znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Zatrzymanie określone w § 1a oraz 1b 1b ustawy kodeks postępowania karnego stosuje policja, o czym także stanowi dodany tą samą ustawą art. 15a w ustawie z 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2007 r. nr 43, poz. 277 z późn. zm.), wobec zawartego tam stwierdzenia, że funkcjonariusz policji ma prawo zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego w trybie określonym w art. 15 ustawy o Policji.

Ponadto należy pamiętać, że przez pojęcie członek rodziny w myśl art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553, z późn. zm.), to osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Art. 244 § 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Zatrzymanie stosowane jest zatem wobec „osoby podejrzanej” o popełnienie przestępstw określonych w ww. Artykule (policja ten rodzaj zatrzymania stosuje fakultatywnie).

Art. 244 § 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Zatrzymanie stosowane jest zatem wobec „osoby podejrzanej” o popełnienie przestępstw określonych w ww. Artykule (policja ten rodzaj zatrzymania stosuje obligatoryjnie) w przypadku ustalenia, że zachodzi „uzasadnione przypuszczenie” popełnienia tego rodzaju przestępstwa, a jest nim „przekonanie” wynikające z okoliczności opartych na konkretnych dowodach.

W przypadkach stosowania zatrzymania w tym trybie chodzi o popełnienie jakiegokolwiek przestępstwa z użyciem (stosowaniem) przemocy jako sposobu działania sprawcy, również wtedy, gdy takie zachowanie nie należy do ustawowych znamion popełnionego przestępstwa.

Zatrzymanie w trybie określonym w art. 244 § 1a k.p.k. może nastąpić tylko wtedy, gdy zachodzi „obawa”, że taka osoba podejrzana „ponownie” popełni przestępstwo „z użyciem przemocy” i to wobec „tej”, a więc „tej samej” osoby wspólnie zamieszkującej. Obawa oznacza znaczne prawdopodobieństwo, które zachodzi w szczególności wówczas, gdy taka osoba podejrzana grozi popełnieniem takiego przestępstwa.

Zatrzymanie w trybie określonym w art. 244 § 1a k.p. jest fakultatywne wobec stwierdzenia, że „policja ma prawo zatrzymać”, ale będzie ono konieczne, gdy jest to w okolicznościach konkretnej sprawy jedyny skuteczny sposób zapobieżenia ponownemu popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, przed ewentualnym zastosowaniem środka zapobiegawczego.

W takiej samej sytuacji zatrzymanie jest obligatoryjne, jeżeli uzasadnione jest przypuszczenie, że osoba podejrzana popełniła przestępstwa przy użyciu broni

palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu (art. 244 § 1b k.p.k.). Przy tym wystarczy, że ponowne przestępstwo, którego obawa zachodzi, może być popełnione z użyciem każdej formy przemocy, niekoniecznie z posłużeniem się niebezpiecznym przedmiotem.

Pojęcia broni i noża na gruncie ustawy z 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. z 2012 r. nr 576 j.t.) z uwzględnieniem doświadczenia życiowego każdego dorosłego człowieka, nie budzą wątpliwości, natomiast „inny podobnie niebezpieczny przedmiot” to taki, który odznacza się podobnie niebezpiecznymi właściwościami, jakie posiadają broń palna i nóż.

Rozdział 4.

Zatrzymanie osoby na podstawie art. 247 k.p.k.

Art. 247 § 1. Prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że nie stawi się ona na wezwanie w celu przeprowadzenia czynności procesowej, w inny bezprawny sposób będzie utrudniała przeprowadzenie tej czynności albo jeżeli zachodzi potrzeba niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego. W tym celu wolno zarządzić przeszukanie. Przepisy art. 220-222 k.p.k. i 224 k.p.k. stosuje się odpowiednio.

§ 2. Do zatrzymania, o którym mowa w § 1, stosuje się odpowiednio art. 246. § 3 k.p.k. Zarządzenia dotyczące zatrzymania i przymusowego doprowadzenia żołnierza w czynnej służbie wojskowej wykonują właściwe organy wojskowe.

Artykuł 247 § 1 k.p.k. normuje sytuację związaną z zatrzymaniem osoby podejrzanej, której nie przedstawiono jeszcze zarzutu popełnienia czynu zabronionego. Analogiczną sytuację podejrzanego – osoby, której taki zarzut już postawiono – reguluje art. 75 § 2 k.p.k., stosowany z uwzględnieniem zasady wyrażonej w art. 71 § 3 k.p.k. Decyzja o zatrzymaniu i doprowadzeniu podejrzanego podejmowana przez prokuratora na podstawie art. 75 § 2 k.p.k. (tak jak decyzja o zatrzymaniu oskarżonego wydawana przez sąd) podejmowana powinna być w formie postanowienia. Na takie postanowienie prokuratora przysługuje zażalenie. W przypadku gdy zatrzymanie nie zostało faktycznie dokonane, zażalenie takie może zostać złożone tylko na postanowienie jeszcze wykonalne (przed upływem konkretnej daty, wskazanej jako termin zatrzymania), później staje się bowiem bezprzedmiotowe.

Artykuł 5 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przede wszystkim wymaga, by pozbawienie wolności było „zgodne z prawem”, co obejmuje warunek zgodności z trybem ustalonym przez prawo. Konwencja w tym miejscu zasadniczo odwołuje się do prawa krajowego i stanowi obowiązek zachowania zgodności z materialnymi i proceduralnymi przepisami tego prawa, a nadto wymaga,

by każde pozbawienie wolności było zgodne z celem art. 5, a mianowicie ochroną osób przed arbitralnością. Okres pozbawienia wolności zasadniczo będzie zgodny z prawem, jeżeli jest stosowany na podstawie nakazu sądowego. Pozbawienie wolności jest dopuszczalne na podstawie art. 5 ust. 1 lit. d Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności jedynie w celu „zapewnienia wykonania” określonego w ustawie obowiązku. Stąd wynika, iż musi przynajmniej zaistnieć niewypełniony obowiązek po stronie zainteresowanej osoby, a zatrzymanie i aresztowanie musi mieć na celu zapewnienie jego wykonania, nie może mieć natomiast charakteru karnego. Z chwilą spełnienia przedmiotowego obowiązku podstawa aresztowania z art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przestaje mieć uzasadnienie. Należy wreszcie wypracować równowagę pomiędzy znaczeniem w demokratycznym społeczeństwie zapewnienia natychmiastowego wykonania przedmiotowego obowiązku a znaczeniem prawa do wolności.

Prokurator, przed wydaniem decyzji o zatrzymaniu i doprowadzeniu podejrzanego w oparciu o art. 247 § 1 k.p.k., upewnił się, że stan zdrowia podejrzanego pozwala mu na uczestniczenie w postępowaniu karnym (z opinii lekarskiej wynika nawet, że nie było przeciwwskazań do stosowania tymczasowego aresztowania). W tym stanie rzeczy, nie można nawet mówić o niesłusznym zatrzymaniu podejrzanego.

Rozdział 5.

Ujęcie a zatrzymanie osoby

Art. 243 § 1. Każdy ma prawo ująć osobę na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, jeżeli zachodzi obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości.

§ 2. Osobę ujętą należy niezwłocznie oddać w ręce policji.

Ujęcie osoby w razie schwywania jej na:

- 1) na gorącym uczynku przestępstwa lub wykroczenia,
- 2) w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia,

jest to uprawnienie, a nie obowiązek, ponieważ nie można od osób postronnych żądać, aby zatrzymywały lub ścigały przestępcę, a co za tym idzie, narażały się na niebezpieczeństwo. Ponadto pamiętać należy, że czas ujęcia nie wlicza się do czasu zatrzymania, a ujmujący ma obowiązek przekazać osobę bez zbędnej zwłoki organom uprawnionym do zatrzymywania osób.

Dopuszczalne jest ujęcie osoby na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po jego popełnieniu. Jest to naturalne zachowanie skierowane bezpośrednio przeciwko sprawcy przestępstwa. Ujęciem osoby nie jest wyłącznie jej schwywanie i doprowadzenie do policji, ale może ono polegać na zamknięciu sprawcy w pomieszczeniu, np. w mieszkaniu, do którego się włamała, i wezwaniu policji. W razie stawiania oporu przez osobę ujmowaną dopuszczalne jest stosowanie siły fizycznej w stopniu nieprzekraczającym potrzeb jej zatrzymania. Uprawnionym do ujęcia jest każdy obywatel. Jest to uprawnienie, a nie obowiązek. Nie można bowiem na przeciętnego obywatela nakładać pozytywnego obowiązku ścigania przestępcy, nie można go zmuszać, by porzucił swoje obowiązki po to, by zatrzymać lub ścigać przestępcę. Uprawnionym do ujęcia osoby jest każdy, tj. każda osoba fizyczna, a nie tylko pokrzywdzony, jak też przedstawiciel każdego organu państwowego, samorządowego lub innej

instytucji albo organizacji społecznej, w tym pracownik podmiotu gospodarczego zajmującego się ochroną osób lub mienia. Uprawnienie to przysługuje każdemu, niezależnie od jego obywatelstwa, funkcji i stosunku do sprawcy. Istotne jest, by ujmujący był obiektywnie zdolny do tej czynności. Z reguły będzie to pokrzywdzony, świadek przestępstwa lub uciezki sprawcy.

Rozdział 6.

Zatrzymanie osoby w związku z popełnieniem wykroczenia (art. 45. § 1 k.p.s.w.)

Art. 45 § 1. Policja ma prawo zatrzymać osobę ujętą na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia lub bezpośrednio potem, jeżeli:

- 1) nie można ustalić jej tożsamości;*
- 2) zachodzą podstawy do zastosowania wobec niej postępowania przyspieszonego.*

Instytucja zatrzymania sprawcy wykroczenia z pozoru różni się od takiej samej instytucji funkcjonującej w procedurze karnej. O ile zatrzymanie z art. 244 k.p.k. może nastąpić tylko wtedy, gdy istnieje uzasadnione przypuszczenie, że osoba zatrzymana dopuściła się przestępstwa, o tyle art. 45 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia nie wymaga, by zachodziła tego rodzaju przesłanka. Może powstać wobec tego pytanie, czy można dokonać zatrzymania, gdy organ procesowy nie ma żadnych podejrzeń, że osobą zatrzymaną jest sprawca wykroczenia?

Odpowiedź na to pytanie jest przecząca. Fakt, że zatrzymanie ma nastąpić albo na gorącym uczynku, albo bezpośrednio potem wskazuje, że zatrzymując określoną osobę, organ porządkowy musi mieć uzasadnione przypuszczenie, że to ona dopuściła się czynu stanowiącego wykroczenie. Po ustaleniu tożsamości, winna zostać jednak zwolniona, a dalsze czynności prowadzi się już bez jej udziału. Jeżeli jednak organ procesowy zamierza wystąpić o ukaranie w trybie przyspieszonym, musi być przekonany, że zatrzymanym jest sprawca wykroczenia. Teoretycznie organ procesowy winien zwolnić zatrzymanego, jeżeli nie ma takiej pewności. Do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie nie wystarcza bowiem przypuszczenie, nawet uzasadnione, że osoba schwytana dopuściła się wykroczenia. Można jednak osobę taką zatrzymać na czas nieprzekraczający 48 godzin, by wyjaśnić ewentualne wątpliwości.

Zatrzymanie jako procesowy środek przymusu może być stosowany wyłącznie wobec osoby schwytanej na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia lub

bezpośrednio potem, tj. po popełnieniu czynu zabronionego. Zgodnie z treścią art. 45 § 1 k.p.s.w. prawo to służy policji, co nie znaczy, że tylko ona może zatrzymać osobę podejrzaną o wykroczenie. Uzupełnieniem przepisu art. 45 § 1 k.p.s.w. jest art. 91 § 2 k.p.s.w. dający prawo zatrzymania procesowego również innym organom, którym ustawy szczególne powierzają zadania w zakresie ochrony porządku lub bezpieczeństwa publicznego, ale tylko na potrzeby postępowania przyspieszonego. W obu przypadkach warunkiem legalności zatrzymania jest schwytywanie sprawcy na gorącym. uczynku lub bezpośrednio potem. Różnica pomiędzy obydwoma rodzajami zatrzymania sprowadza się zasadniczo do tego, że po zatrzymaniu osoby, wobec której zachodzą przesłanki stosowania trybu przyspieszonego, musi być ona doprowadzona do sądu nie później niż w ciągu 48 godzin, w przypadku zaś zatrzymania domniemanego sprawcy wykroczenia, wobec którego nie ma podstaw do stosowania trybu przyspieszonego, musi być on zwolniony natychmiast po ustaleniu tożsamości, nie później niż w ciągu 24 godzin.

Rozdział 7.

Postępowanie przyspieszone (art. 90 § 1. k.p.s.w.)

Art. 90. § 1. Postępowanie przyspieszone stosuje się do osób niemających stałego miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione.

§ 2. Postępowanie przyspieszone stosuje się również do osób przebywających jedynie czasowo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione.

§ 3. Postępowanie przyspieszone stosuje się także wobec sprawców wykroczeń popełnionych w związku z imprezą masową, określoną w przepisach o bezpieczeństwie imprez masowych:

- 1) przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, 51 i 52a Kodeksu wykroczeń;*
- 2) przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 Kodeksu wykroczeń.*

§ 4. Postępowanie przyspieszone stosuje się ponadto, gdy ustawa tak stanowi.

§ 5. Postępowania przyspieszonego nie stosuje się wobec osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych.

Postępowanie przyspieszone jest trybem szczególnym funkcjonującym na stałe bądź to ze względu na osobę sprawcy wykroczenia (art. 90 § 1 i 2), bądź też ze względu na charakter czynu (art. 90 § 3 i 4). Nie stosuje się go jednak w ogóle wobec osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych (§ 5), tj. za czyny należące do tegoż orzecznictwa (zob. uwagi do art. 10); osoby te odpowiadają wówczas przed sądem wojskowym, także w wypadkach wskazanych w art. 90 § 2-4, tylko w postępowaniu zwyczajnym lub nakazowym.

Bez względu na charakter wykroczenia, czyli za każde wykroczenie, odpowiadają w trybie przyspieszonym – jeśli będzie spełniony warunek trybu określony w art. 91 § 1 – osoby wskazane w art. 90 § 1 i 2, tj.:

- a) niemające w Polsce stałego miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu, a także
- b) przebywające jedynie czasowo w Polsce

Istotny będzie także, zwłaszcza przy czasowym pobycie sprawcy w Polsce, charakter tego pobytu. Inaczej bowiem należy patrzeć na sprawcę wykroczenia będącego tylko turystą, który lada moment opuści kraj, inaczej na osobę zatrudnioną czasowo w Polsce. Inaczej także należy oceniać zasadność trybu wobec osoby, która zmienia jedynie miejsce zamieszkania i nie ma już stałego takiego miejsca, gdyż się z niego wymeldowała, a nie zdążyła załatwić formalności związanych z pobytem w innym miejscu, które można ustalić, inaczej osobę, która faktycznie nie ma żadnego stałego miejsca pobytu w Polsce, choć jest obywatelem polskim.

O istnieniu podstaw z art. 90 § 1 lub 2 k.p.s.w. do zastosowania postępowania przyspieszonego, przy zatrzymaniu takiego sprawcy wykroczenia w warunkach art. 91 § 1 k.p.s.w., decyduje wstępnie organ właściwy do zatrzymania i wystąpienia z wnioskiem o ukaranie. Po doprowadzeniu ujętego do sądu i złożeniu wniosku o ukaranie kontrolę zasadności tej decyzji podejmuje prezes sądu, który, uznając brak podstaw do stosowania trybu przyspieszonego albo zwraca wniosek do uzupełnienia, albo kieruje go do rozpoznania w trybie zwykłym, co oznacza też uwolnienie zatrzymanego z zatrzymania (art. 92 § 3 pkt 1 k.p.s.w.).

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2011, nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2013, nr 482).
5. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie (tekst jedn., Dz.U. z 2013, nr 395).
6. *Służyć i chronić – wskazówki do procesu kształtowania pożądanych postaw i zachowań w toku szkolenia zawodowego podstawowego*, Warszawa: Komenda Główna Policji, 2011.
7. W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – komentarz*, Zakamycze 2002.
8. R. A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania*, „Prokuratura i Prawo” 1997.
9. A. Walc, *Taktyczne aspekty zatrzymania osób*, Szczytno 2001.

Zakład Służby Prewencyjnej

asp. Paweł Tobczyk

Szkoła Policji w Katowicach
ul. gen. Jankego 276
40-684 Katowice-Piotrowice
www.katowice.szkolapolicji.gov.pl

